

Kirjastojen merkitys Zimbabwen kehityksessä

Sam Duben haastattelu

Kirjastojen merkitys Zimbabwen kehityksessä. Sam Duben haastattelu (The role of libraries in the development of Zimbabwe. An interview with Sam Dube by), Maija Karhunmaa. Kirjastotiede ja informatiikka 3 (4): 95–98, 1984.

In the interview made November 1984 in Tampere, *Sam Dube*. Senior Government Librarian from Harare, Zimbabwe, tells about the present situation of libraries, literacy campaigns and book production. Until now, there is no education of librarians in Zimbabwe but there are plans to start education on diploma level 1985. Since 1977 there are courses for library assistants that are a part time education. The future plans include the concept of culture houses that will form the centre of the local library services. ALOZ (Adult Literacy Organization of Zimbabwe) has an important role in organizing literacy campaigns and the production of booklets for new literates. Three languages are spoken in the country: English, Shona and Ndebele. About 80 % of the books in libraries are in English.

Address: Sam Dube. Government Library Service. P.B. 7729. Causeway, Harare, Zimbabwe

Kirjastotieteen ja informatiikan laitoksella vieraili 19. 11. -84 Senior Government Librarian *Sam Dube* Zimbabwesta. Häntä haastatteli *Maija Karhunmaa*.

MK: Kertoisitteko aluksi tehtävistänne Zimbabwessa.

SD: Toimin valtion kirjastonhoitajana ja olen vastuussa valtion alaisten kirjastojen hallinnosta. Nämä kirjastot jakautuvat kolmeen ryhmään:

1) Valtion virastojen kirjastot, esim. ulkoasiainministeriössä, finanssi- ja ekonominen suunnittelun ministeriössä, nuoriso-, urheilu- ja kulttuuriministeriössä, sosiaaliministeriössä jne jokaisessa on oma erikoiskirjastonsa viraston henkilökuntaa varten. Näitä kirjastoja on n. 60 koko maassa.

2) Opettajien valmistuslaitokset valmistavat opettajia alkeisopetukseen ja toisen asteen opetukseen. Näitä laitoksia on 12 sijoitettuna kautta maan. Jokaisessa on kirjasto, kirjastonhoitaja ja muuta henkilökuntaa.

3) Teknillisissä ja maatalousteknillisissä opistoissa on kirjastot henkilökuntaa ja opiskelijoita varten.

Nämä kirjastot siis kuuluvat alaisuuteeni. Toinen tehtäväni on järjestää työpaikkakoulutusta kirjastojen henkilökunnalle, jotta he pysyisivät ajan tasalla ja pystyisivät ottamaan huomioon muutokset käytännön työssä ja kehityksen kirjastotieteessä ja informatiikassa. Se on laaja ohjelma ja sitä toteutetaan koko maassa.

Kolmas tehtäväni on hankkia henkilökuntaa näiden erilaisten laitosten erilaisiin kirjastoihin. Siihen kuuluu myös ministeriöiden neuvonta, jolloin määritellään se palvelun taso, jota toivotaan kussakin kirjastossa. Tavoitteemme on standardisoida käytännön kirjastotyötä. Sitä ei voi tehdä, ellei standardisoida niitä olosuhteita, joissa kirjastopalvelut tuotetaan. Me neuvomme viranomaisia siinä mikä koulutustaso vaaditaan henkilökunnalta, joka työskentelee valtion alaisissa kirjastoissa. Tähän liittyen annamme neuvoja myös palkkauksesta suhteutettuna siihen asemaan joka työntekijällä on virastossa.

Vielä eräs tehtävä valtion kirjastovirastossa on hoitaa kansainväliset yhteydet toisiin kirjastonhoitajiin. Me seuraamme trendejä eri puolilla maailmaa ja välitämme niistä tietoa.

Teemme sitä eri tasoilla. Kun on lyhyitä kurseja tai konferensseja Zimbabwen ulkopuolella pyrimme löytämään sponsoreita, jotta kirjastonhoitajat voisivat osallistua ja tutustua uusiin järjestelmiin. Ja samalla he pääsevät vuorovaikutukseen maamme ulkopuolella. Nyt tämä on mahdollista. Kuten luultavasti tiedätte, aina vuoteen 1980 Zimbabwessa oli poliittisia ja muita vaikeuksia. Ja ennen vuotta 1980 kirjastonhoitajien ei ollut helppoa päästä muualle maailmaan. Koska meillä oli poliittisista ja sotilaallisista syistä suljettu yhteiskunta niin myös kansainvälisten järjestöjen oli vaikeata tulla Zimbabween. V. 1980 jälkeen, kun maa saavutti itsenäisyyden, poliittinen tilanne on parantunut ja ihmiset voivat vapaasti matkustaa maasta. Ja siksi me kirjastonhoitajat nyt voimme toimia mukana kansainvälisessä yhteistyössä.

Tämä oli minun tehtävieni taustaa.

MK: Entä kirjastonhoitajien koulutus?

SD: Kirjastonhoitajien koulutus on ollut suurin ongelmamme, sillä Zimbabwessa ei ole ollut eikä ole vielääkään kirjastonhoitajien koulutusta. Siksi meillä on vain alle sata koulutettua kirjastonhoitajaa koko maassa. Ja heidät on koulutettu hyvin eri tasoilla ja eri tavoilla. Yksi ryhmä on opiskellut Englannissa kirjastokouluissa. Toinen ryhmä on opiskellut USA:ssa ja kolmas ryhmä on opiskellut kirjeopiskeluna. Siellä päin maailmaa on Etelä-Afrikan yliopisto ainoa yliopisto, jossa on voinut suorittaa yliopistotasaisen tutkinnon kirjeopiskeluna. Se on avoimen yliopiston tapainen järjestelmä, kuitenkin sillä erolla, että se on etäopiskelua. Sinne voi ilmoittautua opiskelijaksi ja maksaa maksunsa. Sitten sieltä lähetetään kirjeitä ja opiskelija suorittaa tehtävät, jotka professori arvostelee.

Joka vuoden lopussa on tenttejä Zimbabwessa ja jos niistä selviää niin on suorittanut tutkinnon ja saa pätevyyden. Koko joukko meidän kirjastonhoitajiamme on saanut kelpoisuuden tällä tavoin.

Mitä tulee kirjastoapulaisiin niin heidät koulutetaan paikallisesti. Se ei ole varsinaista ammattikoulutusta. Aloitimme v. 1977 ja tämä koulutus on nimeltään CITY AND GUILDS OF LONDON INSTITUTE LIBRARY ASSISTANT CERTIFICATE. Tämä kurssi opetetaan osapäiväkoulutuksena. Kirjastonhoitajat opettavat ja opiskelijat toimivat kirjastoapulaisina. Kurssi toimii kahden teknillisen opiston yhteydessä; toinen on Hararessa, pääkaupungissa ja toinen Bulawayossa, joka on maan toiseksi suurin kaupunki.

Haluaisin vielä tarkemmin selostaa tätä kirjastoapulaisten kurssia. Se on ollut suureksi avuksi nykyisessä tilanteesta kun meillä ei ole riittävästi ammattitaitoista väkeä ja puoli-ammattilaiset kirjastoapulaiset näiltä kursseilta ovat muodostaneet selkärangan pienissä kirjastoissa, joissa ei muuten olisi ammattitaitoista henkilökuntaa lainkaan. Se on ollut erittäin hyödyllistä kurssittamista ja se jatkuu edelleen.

Nyt viime kolmen vuoden aikana on ymmärretty, että kirjastoissa on vakava työvoimapula. Jos lähetämme opiskelijoita ulkomaille opiskelemaan voimme saada vain 2-3 uutta ammattitaitoista kirjastonhoitajaa vuodessa. Kuitenkin pari vuotta sitten tehty työvoimaselvitys paljasti, että vuoteen 1990 mennessä tarvitsemme kehitys suunnitelmien mukaan n. 300 koulutettua kirjastonhoitajaa koko maahan yliopisto mukaan lukien. Nykyisen tilanteen mukaan emme saa mitä tarvitsemme. Nyt suunnitelmia on muokattu ja uudistettu ja jälleen muokattu ja lopulta hallitus on suostunut perustamaan ammatillisen koulutuksen kirjastonhoitajille diploma-tasolla, joka ei ole yliopistotaso. Koulutus alkaa v. 1985. Koulutusohjelman mukaisesti perustetaan kirjasto- ja informatiikkaopetuksen osasto Hararen teknilliseen opistoon. Kolmen vuoden opiskelun tuloksena saa diplomin.

Ensimmäisellä kerralla otetaan 25 opiskelijaa ja seuraavien 2-3 vuoden aikana otetaan vain 25 uutta opiskelijaa kurssille.

Kurssin sisältö muodostetaan vastaamaan paikallisia tarpeita. Koulutusohjelma on perinteinen, samantapainen kuin kaikissa kirjastokouluissa. Oppiaineita ovat esimerkiksi; kirjastohallinto, tiedonhaku ja luokitus; kirjasto yhteiskunnassa ja referenssiyö. Sitten on lisäksi muita kurseja, jotka liittyvät paikallisiin oloihin. Niinpä opiskelijan täytyy oppia Zimbabwen historiaa ja maantiedettä, se on bibliografisen opiskelun tarkoitus. Heidän täytyy perehtyä eri aloihin.

Erityisesti korostaisin uutta KULTTUURITALO-käsitettä, joka liittyy teemaan kirjastot ja yhteiskunta. Yhteiskuntaa, erityisesti sosiologiaa opiskellaan kulttuuritalo-käsitteestä käsin. Opiskellaan mikä osa kirjastolla on sosiaaliekonomisessa järjestelmässä. Kulttuuritalo toimii osana kirjastopalveluja.

Lyhyesti tämän tapainen on kurssin ohjelman sisältö.

Mitä tulee kurssin infrastruktuuriin niin onneksi Hararen politeknisessä opistossa on jo rakennukset ja välineet sekä tietokonejärjestelmät toisia osastoja varten. Kirjastokurs-

sin opiskelijoille ei tule vaikeuksia tutustua nykyaikaisiin kirjastopalvelujärjestelmiin.

Tämä on lyhyesti se kirjastokoulutus, jonka alamme v. 1985.

MK: Entä lukutaidottomuus?

SD: Lukutaidosta ensin hiukan taustatietoa. Joukko yhtymiä perusti Whitsun-säätiön tutkimaan sosioekonomisia ongelmia, tarkoituksena auttaa hallitusta ratkaisemaan niitä. Ja v. 1976 Whitsunin teettämä selvitys paljasti, että siihen aikaan oli n. 1,5 miljoonaa lukutaidotonta tai heikosti lukutaitoista. Samaa aikaa arvioitiin koko maan väkiluvuksi 7 miljoonaa, joten lukutaidottomia oli n. 1/3 väestöstä. Vaikka lukutaidottomien määrä ei olekaan niin suuri kuin monessa muussa maassa niin tämä tieto kuitenkin pani liikkeelle hallituksen ja muita organisaatioita. Selvityksen seurauksena ryhdyttiin parantamaan lukutaitoa ja perustettiin ALOZ -järjestö (Adult Literacy Organization of Zimbabwe). Se on yksityinen vapaaehtoinen järjestö, jonka päätavoite on järjestää ja koordinoida lukutaitokampanjoita. Se toimii yksityisten yhteisöjen puitteissa kuten esim. kirkkojen. Sen ensimmäinen tehtävä oli kouluttaa opettajia. Sitten koulutetut opettajat piti hajauttaa ympäri maata. Sitten ryhdyttiin järjestämään opettajien sijoittamista sektoreittain, toiset työskentelivät maaseudulla, toiset kaupungeissa. Näiden alueiden sisällä valittiin erilaisia pisteitä, joita käytetään koulutuskeskuksina. Näin ihmisiä voidaan opettaa mahdollisimman halvalla, sillä emme pysty rakentamaan kouluja, se olisi liian kallista. Niinpä maaseudulla keskuksat, jotka valittiin tähän projektiin olivat usein kirkkoja ja kouluja, koska niitä on kaikkialla. Seuraava askel oli saada vapaaehtoisia opettajia työskentelemään keskuksissa. Ja sitten seuraava tehtävä oli tunnistaa lukutaidottomat ja heikosti lukevat. Tämä oli todella mammuttimainen tehtävä. Siinä oli kaksi ongelmaa, ensinnäkin jokaisella ihmisellä on ylpeytensä. Kukaan ei halua sanoa: Minä olen lukutaidoton. Toinen ongelma oli se, että opiskeluun tarvitaan työaikaa. Kaupungeissa useimmat työskentelevät tehtaissa tai muualla ja maaseudulla on sama ongelma, sillä maamme on maatalousmaa ja työaikana aikuiset ovat työssä pelloilla. Erityisesti aikuisten osalta yritettiin käyttää kirkkoja apuna ja vedota niihin, joilla oli vaikeuksia, että he tulisivat iltaisin opiskelemaan. Samoin kaupungeissa sosiaalitoimistoissa neuvottiin: Ette voi saada työtä, koska ette osaa lukea ja kirjoittaa. Jos haluatte oppia lukemaan ja kirjoittamaan niin

on olemassa aikuisopetuskeskuksia. Menkää sinne oppimaan ja kun osaatte lukea ja kirjoittaa niin saatte työtäkin.

Maaseudulla oli ihmisiä, joilla oli vaikeuksia kun he menivät kauppaan. He eivät pystyneet selvittämään ostoksiaan koska eivät osanneet lukea. Entä sitten sellainen surullinen tilanne kun vanhemmat saavat kirjeen lapseltaan eivätkä he osaa lukea sitä. Heidän täytyy mennä lähimpään kouluun ja pyytää lapsia tai opettajaa lukemaan heille kirje. Ja vastaavasti toiseen suuntaan, heidän täytyi pyytää kirjoittamaan kirje puolestaan. Kun tällaisista vaikeuksista kuultiin, niin kerrottiin, että asia voidaan korjata, jos he osallistuvat opetukseen aikuiskoulutuskeskuksessa. Näin siis toimittiin vuoteen 1980 saakka, mutta tietenkään muutokset eivät olleet nopeita, koska sota aiheutti paljon tuhoa ja kursseja jouduttiin keskeyttämään. Mutta v. 1980 jälkeen, kun vapautussota päättyi, hallituksen päätavoitteeksi tuli – koulutusta kaikille. Silloin hallitus otti omaksi tehtäväkseen lukutaidon kehittämisen kun se aikaisemmin oli ollut vapaaehtoisten järjestöjen asia. V. 1980 jälkeen hallitus on laatinut aikuiskasvatusohjelman.

MK: Miten sitten lukemaan oppineille saadaan luettavaa materiaalia?

SD: Tämän kysymyksen ovat kohdanneet sekä hallitus että vapaaehtoiset järjestöt, ennenkaikkea ALOZ. On yksi asia opettaa ihminen lukemaan ja kirjoittamaan ja toinen asia on saavuttaa lukutaito. Kysymys on siitä kuinka voidaan saavuttaa lukutaito. Tässä yhteydessä se tarkoittaa miten saadaan luettavaa aineistoa juuri lukemaan oppineille. Eräs keino, jota on kokeiltu menestyksellä, on tuottaa sopivaa luettavaa. Näin on tehnyt juuri ALOZ. Se on tuottanut n. 25 000 pientä kirjaa, jotka on suunniteltu äskettäin lukemaan oppineille. Niitä toimitetaan heille sen jälkeen kun he ovat suorittaneet kurssinsa. Kirjasten sisältö on valmistettu tutkimalla opiskelijoiden lukuharrastuksia ja neuvottelemalla muiden kansallisen kehityksen viranomaisten kanssa kuten yhdyskuntasuunnittelun ja naisten asioiden ministeriön kanssa, joka on päävastuussa esikouluista ja lukemiskampanjoista. Kirjaset on kirjoittanut ALOZin kustannusvirkailija, ja ne tuotetaan hyvin halvalla ja yksinkertaisilla menetelmillä. Kansainvälinen järjestö tukee niiden tuotantoa ja niitä myydään opiskelijoille 1/3 tuotantohinnasta. Niiden levitys kautta maan tapahtuu postin välityksellä siten, että kirjat

lähetetään lukutaitokeskuksiin, joissa on rekisterit juuri lukemaan oppineista.

Mutta me kirjastonhoitajat emme ole erityisen tyytyväisiä tällaiseen kirjallisuuden välitykseen, koska se on tarkoin kontrolloitua ja se on yhä edelleen osa lukemiskoulutuksesta. Meidän päämäärämme on esitellä kirjoja, joita lukemaan oppineet saisivat vapaasti valita ja ottaa luettavaksi. Toisin sanoen, me kirjastonhoitajat haluaisimme perustaa kirjastoja maaseudun keskuksiin ja sijoittaa niihin kirjoja, jotka antaisivat tietoja kaikkiin niihin tehtäviin, joita juuri lukemaan oppineet kohtaavat. Tässä on kysymys maataloudessa työskentelevien aikuisten tiedontarpeista. Tässä on kysymys myös sellaisten aikuisille tarkoitettujen kirjojen tuottamisesta, jotka sisältävät tietoa kulttuurin sekä sosiaalisten ja poliittisten olojen kehityksestä. Siis aikuisten ajankohtaisista kirjoista, jotka kertovat mitä maassa tapahtuu. Sama aineisto soveltuu luettavaksi myös sanoma- ja aikakauslehdistä. Mutta nämä ovat tavoitteita. Nyt meidän pääongelmamme on se, ettei meillä ole kirjasto- palveluiden infrastruktuuria, jota voisi käyttää sellaisen aineiston välitykseen. Mutta toivomme, että meidän ei tarvitse varta vasten rakentaa kirjastorakennuksia, sillä maassamme on koko joukko sellaisia rakennuksia, jotka voidaan ajan mittaan muuntaa kirjastoiksi. Kunhan nämä on löydetty niin seuraavaksi on kehitettävä menetelmät miten varustaa ne sopivalla aineistolla. Tätä me nyt olemme tekemässä ja toivomme, että kulttuuritalot tulevat muodostamaan ytimen keskuksille, joissa on sopivaa luettavaa äskettäin lukemaan oppineille.

MK: Entä kieliongelmat?

SD: Enpä tiedä onko meillä kieliongelmia. Annan tässä hiukan taustatietoja; Zimbabwessa on kolme kieltä, englantia on virallinen opetuskieli kaikissa kouluissa ja oppilaitoksissa. Se on myös kaikkien virallisten asiakirjojen kieli. Tässä suhteessa kaikkien jotka ovat käyneet alkeis- tai toisen asteen koulun on helppo kommunikoida keskenään. Mutta lisäksi meillä on kaksi paikallista kieltä; shona, jota puhuu n. 80 % mustasta väestöstä ja ndebele, jota puhuu n. 15-20 % mustasta väestöstä. Uutisvälitys ja tiedonvälitys tapahtuu näillä kolmella kielellä.

Koska oppilaitosten kieli on englantia niin n. 80 % kirjoista kirjastoissamme on englannin kielisiä. Ja loput 20 % on ndebelen ja shonan kielisiä. Kaikkia lapsia rohkaistaan oppimaan näitä kieliä. Shonan kielialueella englannin lisäksi omaa kieltä shonaa ja vastaavasti nde-

belen alueella ndebeleä. Opitaan sujuvasti englantia ja omaa kieltä. Ja lisäksi moni koululainen ottaa ranskan, saksan tai jonkun muun eurooppalaisen kielen, koska hän saattaa valita esim. diplomaatin uran ja silloin täytyy osata moderneja eurooppalaisia kieliä. Tai joku haluaa valita lääkärin ammatin, jolloin ranska, saksa ja toiset eurooppalaiset kielet ovat tärkeitä. Niinpä englannin ja kotimaisten kielten lisäksi monet koululaiset opiskelevat vielä muitakin kieliä.

MK: Haastatteluun varattu aika on jo loppumassa, onko Teillä vielä jotain erityistä mielessäanne?

SD: Lopuksi olen hyvin iloinen, että sain tulla tähän osaan Eurooppaa, sillä olen nähnyt, että kirjastonhoitajat täällä ovat kiinnostuneita kirjastokulttuurin kehittämisestä muissakin maissa, myös Zimbabwessa. Toivoisin, että saisimme paremmat yhteydet, että meillä olisi enemmän vuorovaikutusta ja voisimme vaihtaa tietoja keskenämme. Mahdollisesti vaikkapa kirjastonhoitajia Suomesta tulisi joksikin aikaa Zimbabween, työskennellen siellä ja tutkien sikäläisiä järjestelmiä. Ja vastaavasti, jos varoja löytyisi, jotkut kirjastonhoitajat Zimbabwesta saisivat mahdollisuuden tulla Suomeen, jossa ajatukset kirjastoista ja informaatiopalveluista ovat hyvin lähellä sitä, mihin me pyrimme. Tällainen vuorovaikutus rikastuttaisi molempia osapuolia.

Saapunut toimitukselle 29. 11. 1984